

دانشگاه الزهرا

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

پایان نامه جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد
رشته روانشناسی تربیتی

عنوان

مقایسه سبک های اسناد دانش آموزان پایه چهارم ابتدایی
مدارس دولتی و غیرانتفاعی و میزان توجه معلمان به سبک اسناد
دانش آموزان در ناحیه یک شهرستان زنجان
در سال تحصیلی ۸۸ - ۱۳۸۷

استاد راهنما :

جناب آقای دکتر منصور علی حمیدی

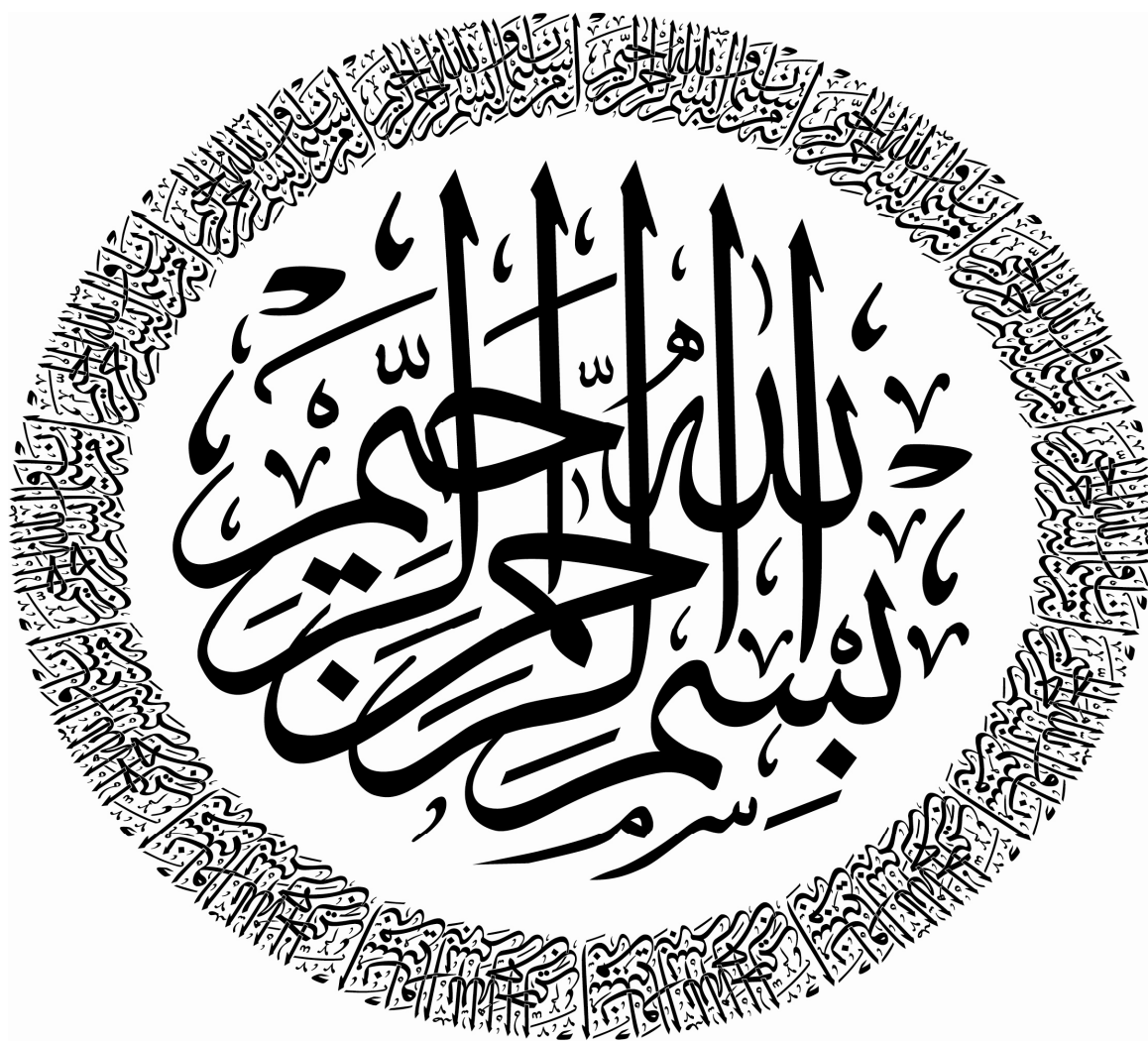
استاد مشاور :

سرکار خانم دکتر ملوک خادمی

دانشجو :

فیروزه حکیمی فر

سال تحصیلی ۸۹ - ۱۳۸۸

کلیه دستاوردهای ناشی از پژوهش فوق متعلق به دانشگاه الزهراء(س) می باشد.

تقدیر و سپاس

قبل از هر کس خدای را سپاس که با همه نا توانی هایم یاریم نمود که این مسئولیت را به پایان برسانم.

و تقدیر به عمل می آورم از مقام والای استاد :

از زحمات بی دریغ اساتید گرانقدر جناب آقای دکتر منصور علی حمیدی و سرکار خانم دکتر ملوک خادمی و تمام کسانی که به لطف و عنایت آنان، سختی ها و مشکلات رنگ باخته و راهی به انجام و قصدی به فرجام رسید، صمیمانه تشکر می نمایم.

چکیده

پژوهش حاضر به منظور بررسی مقایسه ای سبک های اسنادی دانش آموزان مدارس دولتی و غیرانتفاعی منطقه ۲ شهرستان زنجان در سال تحصیلی ۸۸ - ۱۳۸۷، اجراء شده است. در این راستا دو فرضیه مورد بررسی قرار گرفته اند که عبارتند از: ۱- میان اسناددهی دانش آموزان مدارس دولتی و غیرانتفاعی شهرستان زنجان تفاوت معنادار وجود دارد و ۲- میان معلمان مدارس دولتی و غیرانتفاعی شهرستان زنجان درباره میزان توجه به سبک های اسناددهی دانش آموزان تفاوت وجود دارد. روش پژوهش از نوع توصیفی - پیمایشی می باشد. به منظور بررسی فرضیات فوق، از میان دبستانهای دخترانه شهرستان زنجان که جامعه آماری پژوهش را تشکیل داده است، ۴ مدرسه (دو مدرسه دولتی و دو مدرسه غیرانتفاعی از مناطق یک و دو) با روش تصادفی و خوشه ای انتخاب گردیده است. برای اندازه گیری میزان توجه معلمان به سبک اسناددهی دانش آموزان از آزمون محقق ساخته استفاده شده و سنجش اسناددهی دانش آموزان از طریق پرسشنامه اسناددهی کودکان کلبرگ بوده است. پس از اجرای پرسشنامه ها و تحلیل داده ها با استفاده از آزمون t نتایج ذیل حاصل گردید.

تفاوت موجود میان اسناددهی دانش آموزان مدارس دولتی و غیر انتفاعی شهرستان زنجان معنادار نمی باشد و این امر به رد فرضیه اول پژوهش منجر گردیده است و از طرف دیگر معلمان مدارس دولتی و غیرانتفاعی شهرستان زنجان، در میزان توجه به سبک اسناددهی دانش آموزان تفاوت معناداری با یکدیگر ندارند و فرضیه دوم پژوهش نیز، مورد تأیید قرار نگرفته است.

واژگان کلیدی: اسناددهی، مدارس دولتی و مدارس غیرانتفاعی

فصل اول (کلیات تحقیق)

مقدمه	۲
بیان مسأله	۳
ضرورت و اهمیت پژوهش	۷
اهداف	۱۱
هدف کلی	۱۱
اهداف فرعی	۱۱
فرضیه ها	۱۲
تعاریف متغیرها	۱۲
اسناد	۱۲
سبک اسناد	۱۲
تعریف عملیاتی	۱۳
مدارس غیرانتفاعی	۱۳
مدارس عادی - دولتی	۱۳

فصل دوم (پیشینه نظری و پژوهشی)

مقدمه	۱۵
نظریه ها	۱۶
نظریه اسناد روانشناسی ساده	۱۷
نظریه استنباط متناظر	۱۸
نظریه تغییر همگام	۲۰
نظریه ترکیبی	۲۲
مدل سه بعدی	۲۲

۲۴.....	مدل دو مرحله ای گیلبرت
۲۵.....	درماندگی آموخته شده
۲۸.....	اسناد و ابعاد آن
۲۸.....	منبع یا مرکز کنترل
۲۹.....	بعد ثبات
۲۹.....	بعد کنترل پذیری
۳۳.....	جمع بندی
۳۴.....	تاریخچه مدارس ایران در دوره معاصر
۳۶.....	تحولات مدارس غیرانتفاعی پس از انقلاب اسلامی
۳۹.....	پیشینه پژوهشی
۳۹.....	تحقیقات خارجی
۴۴.....	تحقیقات داخلی

فصل سوم (روش شناسی)

۴۹.....	روش تحقیق
۴۹.....	جامعه آماری
۴۹.....	حجم نمونه
۴۹.....	روش نمونه گیری
۵۰.....	ابزار گردآوری داده ها
۵۱.....	مقیاس های پرسشنامه سبک اسنادی کودکان
۵۳.....	روش اجرا
۵۳.....	اعتبار و روایی آزمون
۵۴.....	روش تجزیه و تحلیل داده ها

فصل چهارم (تجزیه و تحلیل داده ها)

- توصیف داده ها ۵۶
- توصیف داده های مربوط به دانش آموزان مدارس دولتی و غیرانتفاعی ۵۷
- بعد دائمی - خوب ۵۷
- بعد فراگیر - خوب ۵۹
- بعد شخصی - خوب ۶۱
- بعد دائمی - بد ۶۳
- بعد فراگیر - بد ۶۵
- بعد شخصی - بد ۶۷
- پیامدهای خوب ۶۹
- پیامدهای بد ۷۱
- نمره کل آزمون ۷۳
- توصیف داده های مربوط به معلمان ۷۵
- آزمون فرضیات ۷۹
- فرضیه اول ۷۹
- فرضیه دوم ۸۳

فصل پنجم (نتیجه گیری)

- مقدمه ۸۶
- بحث و بررسی فرضیه اول ۸۷
- بحث و بررسی فرضیه دوم ۹۰
- محدودیت های پژوهش ۹۲
- پیشنهادات ۹۳

۹۳.....	پیشنهادات کاربردی
۹۴.....	پیشنهادات پژوهشی
۹۵.....	فهرست منابع فارسی
۹۹.....	فهرست منابع انگلیسی

فهرست جداول و نمودارها

- جدول شماره ۱ - ۴ توصیف داده های مربوط به بعد دائمی - خوب ۵۷
- نمودار ۱ - ۴ توزیع نمرات میانگین و انحراف معیار بعد دائمی - خوب بر حسب نوع مدرسه ۵۸
- جدول شماره ۲ - ۴ توصیف داده های مربوط به بعد فراگیر - خوب ۵۹
- نمودار ۲ - ۴ توزیع نمرات میانگین و انحراف معیار بعد فراگیر - خوب بر حسب نوع مدرسه ۶۰
- جدول شماره ۳ - ۴ توصیف داده های مربوط به بعد شخصی - خوب ۶۱
- نمودار ۳ - ۴ توزیع نمرات میانگین و انحراف معیار بعد شخصی - خوب بر حسب نوع مدرسه ۶۲
- جدول شماره ۴ - ۴ توصیف داده های مربوط به بعد دائمی - بد ۶۳
- نمودار ۴ - ۴ توزیع نمرات میانگین و انحراف معیار بعد دائمی - بد بر حسب نوع مدرسه ۶۴
- جدول شماره ۵ - ۴ توصیف داده های مربوط به بعد فراگیر - بد ۶۵
- نمودار ۵ - ۴ توزیع نمرات میانگین و انحراف معیار بعد فراگیر - بد بر حسب نوع مدرسه ۶۶
- جدول شماره ۶ - ۴ توصیف داده های مربوط به بعد شخصی - بد ۶۷
- نمودار ۶ - ۴ توزیع نمرات میانگین و انحراف معیار بعد شخصی - بد بر حسب نوع مدرسه ۶۸
- جدول شماره ۷ - ۴ توصیف داده های مربوط به پیامدهای خوب ۶۹
- نمودار ۷ - ۴ توزیع نمرات میانگین و انحراف معیار پیامدهای خوب بر حسب نوع مدرسه ۷۰
- جدول شماره ۸ - ۴ توصیف داده های مربوط به پیامدهای بد ۷۱
- نمودار ۸ - ۴ توزیع نمرات میانگین و انحراف معیار پیامدهای بد بر حسب نوع مدرسه ۷۲
- جدول شماره ۹ - ۴ توصیف داده های مربوط به نمره کل ۷۳
- نمودار ۹ - ۴ توزیع نمرات میانگین و انحراف معیار نمره کل بر حسب نوع مدرسه ۷۴
- جدول ۱۰ - ۴ توصیف داده های معلمان مدارس دولتی و غیرانتفاعی ۷۵
- نمودار ۱۰ - ۴ توزیع نمرات میانگین و انحراف معیار میزان توجه معلمان به اسناددهی دانش آموزان ۷۶
- جدول ۱۱ - ۴ رتبه بندی معلمان مدارس دولتی در توجه به سبک اسناد دانش آموزان ۷۷
- جدول ۱۲ - ۴ رتبه بندی معلمان مدارس غیرانتفاعی در توجه به سبک اسناد دانش آموزان ۷۸

- جدول ۱۳ - ۴ نتایج آزمون t در اسناددهی دانش آموزان مدارس (نمره کلی) ۷۹
- نمودار ۱۰ - ۴ توزیع نمرات اسناددهی بر حسب مدرسه ۷۹
- جدول ۱۴ - ۴ نتایج آزمون t در اسناددهی دانش آموزان (پیامدهای مثبت) ۸۱
- نمودار ۱۱ - ۴ توزیع نمرات اسناددهی بر حسب مدرسه (پیامدهای مثبت) ۸۱
- جدول ۱۵ - ۴ نتایج آزمون t در اسناددهی دانش آموزان (پیامدهای منفی) ۸۲
- نمودار ۱۲ - ۴ توزیع نمرات اسناددهی بر حسب مدرسه (پیامدهای منفی) ۸۲
- جدول ۱۶ - ۴ نتایج آزمون t در میان توجه معلمان مدارس دولتی و غیرانتفاعی ۸۳
- نمودار ۱۳ - ۴ توزیع نمرات میزان توجه به اسناددهی دانش آموزان بر حسب مدرسه ۸۳

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه

اهمیت آموزش و یادگیری در جوامع امروز بر کسی پوشیده نیست و هدف هر نظام آموزشی را می توان در یک کلمه " یادگیری " خلاصه نمود. قطعاً هر نظام آموزشی به تمام اهداف خود در حیطه یادگیری نائل نمی شود، زیرا که عوامل متعدد و پیچیده ای بر این امر مهم تأثیر گذار هستند. عوامل موثر بر یادگیری را می توان در سه دسته بررسی کرد: ۱- عوامل فردی و شخصیتی ۲- عوامل خانوادگی و ۳- عوامل آموزشی (اسماعیلی، ۱۳۸۸).

کارشناسان و صاحبان نظران آموزش و پرورش به منظور بهبود جریان یادگیری به هریک از مؤلفه ها توجه ویژه ای معطوف داشته اند. شکل گیری روشهای جدید یاددهی یادگیری، گسترش تکنولوژی آموزشی، ترویج استفاده از آموزش چند رسانه ای در مدارس به منظور بهبود کیفیت آموزش، گسترش تعداد مدارس و کلاسهای درس و ... نشاندهنده فعالیت گسترده مسئولان به منظور نیل هر چه بهتر دانش آموزان به اهداف نظام آموزشی است.

در این میان توجه به دانش آموز با ابعاد گوناگون و پیچیده خود و تأثیر عوامل فردی در عملکرد افراد توجه بسیاری از صاحبان نظران را به خود جلب نموده است. دانشمندان حوزه روانشناسی شناختی با بررسی مهمترین عامل فردی در پیشرفت افراد یعنی " انگیزه " توانسته اند ابعاد مختلفی از این موضوع را تبیین نمایند. از جمله موضوعاتی که توجه روانشناسان را به خود جلب نموده است، سبک اسناددهی افراد می باشد. اسناد^۱، تبیین های افراد است از علل و دلایل مؤثر بر شکست یا پیروزی آنها. سبک اسناد افراد رابطه تنگاتنگی با سایر ویژگیهای روانی دارد. هرچه سبک اسناد به کار گرفته شده منفی تر و بدبینانه تر باشد، میزان اضطراب در فرد افزایش می یابد و این دو متغیر با یکدیگر همبستگی مثبت دارند (امانی، ۱۳۸۴). در پژوهشهای مختلف، رابطه سبک اسناددهی افراد با سایر متغیرهای شخصیتی، روانی و تحصیلی شناسایی گردیده است.

---

¹ - Attribution

از سوی دیگر عوامل مختلفی می تواند بر سبک اسناددهی مورد استفاده افراد تأثیر گذارد. شناسایی این عوامل و استفاده از راهکارهایی که به بهبود اسناددهی دانش آموزان بیانجامد، ضروری به نظر می رسد. از میان عوامل تأثیر گذار بر اسناددهی افراد، مدرسه، محیط روانی کلاس و تجارب موفقیت و شکست در مدرسه می تواند حائز اهمیت باشد.

با توجه به اهمیت موضوع، در پژوهش حاضر سعی شده است، سبک اسناددهی دانش آموزان مدارس دولتی و غیرانتفاعی مورد بررسی و مقایسه قرار گیرد، ضمن اینکه میزان توجه معلمان این دو دسته مدرسه نسبت به سبک اسناددهی مورد استفاده دانش آموزان خود مورد مقایسه قرار گرفته است.

بیان مسأله

تربیت کودکانی شاد، سالم و از نظر اخلاقی خوب، جزء هدفهای مهم والدین و مربیان می باشد. هرچند تعریفهای ویژه شادکامی، سلامت و اخلاق خوب، ممکن است از مرز زمان و مکان و فرهنگ گذر کند اما اهمیتشان برای به زیستی اجتماعی می تواند به اندازه به زیستی شخصی باشد (پارک و پیترسون، ۲۰۰۸). به نقل از نیک منش و کاظمی، (۱۳۸۷).

در دهه های اخیر روانشناسی مثبت، به عنوان تلاشی جهت بررسی توانمندیهای انسان، بستری برای مطالعاتی در مورد به زیستی و شادمانی در حوزه های مختلف آموزشی، بهداشتی، درمانی و دانشگاهی شده است (گلستانی بخت، ۱۳۸۶). روانشناسی مثبت مطالعه علمی تجارب مثبت و ویژگیهای فردی جهت تسهیل رشد می باشد که هدفش فراتر رفتن از رنج و زحمت و مشقت در روانشناسی بالینی است (دک ورث، استین و سلیگمن، ۲۰۰۵؛ به نقل از نیک منش و کاظمی، ۱۳۸۷).

مهمترین زمانهای آموزشی هر فرد در مدرسه می گذرد و آموزش و پرورش زندگی آینده افراد را تعیین می کند. امروزه برنامه های اغلب مدارس بر فراگیری مهارتهای خواندن، نوشتن، حساب کردن و تفکر خلاق متمرکز است اما بدون وجود اخلاق و ویژگیهای خوب، نمی توان در آرزوی انجام درست چیزها بود.

از طرفی، نظام آموزشی در جهت رسیدن به اهداف خود با عوامل زیادی روبروست و عوامل مختلف آموزشی، فردی و خانوادگی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان و رفتار آنها تأثیرگذار هستند. از میان عوامل آموزشی

می توان از معلم، روش آموزش، محتوای آموزشی، استفاده از نوآوریهای آموزشی، جو مدرسه و کلاس، ساختار آموزشی و ... نام برد. این عوامل نه تنها بر پیشرفت تحصیلی بلکه، در رفتار افراد نیز، تأثیر دارند (بازرگان، ۱۳۷۹). از جمله عوامل مهم فردی نیز، می توان به عامل انگیزش اشاره نمود. انگیزش را می توان به عنوان نیروی محرک فعالیتهای انسان و عامل جهت دهنده آن تعریف کرد (گنجی، حسن زاده، ۱۳۷۸). انگیزش با یادگیری ارتباط دارد، زیرا یادگیری فرایند فعالی است که مستلزم کوشش عمدی و آگاهانه است. پیشرفت کودکان در مدرسه و در بزرگسالی نه تنها به تواناییهای آنان بلکه به انگیزش، نگرشها و واکنشهای عاطفی آنها به مدرسه و سایر مسائلی که در موفقیت دخالت دارند، بستگی دارد (گنجی، حسن زاده، ۱۳۷۸).

پژوهشها درباره انگیزش نشان می دهد که انگیزش با سطوح بالایی از شایستگی ارتباط دارد. وقتی کودکان احساس شایستگی می کنند می توانند تواناییهایشان را توسعه دهند و آن را به کار ببندند (گنجی، حسن زاده، ۱۳۷۸). در همین راستا، مفهوم دیگری که سلیگمن در دهه های اخیر با جدیت به آن پرداخته است، خوش بینی آموخته شده است. او معتقد است خوش بینی واقعاً قابل یادگیری است. دو عامل پیش بینی پذیری و کنترل پذیری حوادث و رخدادها، مفایمی هستند که باید در مدارس به کودکان آموخته شود تا یاد بگیرند مشکلات را حل نشدنی نپندارند. مبنای مثبت اندیشی و خوش بینی در نحوه تفکر افراد درباره علتها می باشد که به آن سبک تبیین گفته می شود. سبک تبیین در هر فرد در دوره کودکی شکل می گیرد و در صورتی که از خارج، دخالتی نشود تا آخر عمر پابرجا می ماند (سلیگمن، ۱۳۸۳). به نقل از نیک منش و کاظمی، ۱۳۸۷).

سبک اسنادی که افراد در بررسی علل تجارب خود استفاده می کنند بر سایر جنبه های زندگی افراد تأثیرگذار می باشد و با سایر ویژگیهای روانی افراد در ارتباط است. به طور مثال تقی پور در پژوهشی رابطه نوع سبک اسناد افراد را با عملکرد ورزشی آنها مورد مطالعه قرار داده و سبک اسناد را بر عملکرد ورزشی مؤثر می داند. سلیگمن و پترسون^۱ (۱۹۸۴) رابطه معناداری میان سبک اسناد و افسردگی به دست آورده

---

^۱ - Seligman M.E.P & Peterson.C

اند و کرمی (۱۳۷۵) (به نقل از خداوردیان، ۱۳۸۶) رابطه سبک اسناددهی را با اضطراب ، عزت نفس و افسردگی معنادار گزارش کرده است. سبک تبیین بدبینانه پیش بینی کننده کاهش سلامت جسمانی، افزایش افسردگی و کاهش پیشرفت شغلی و تحصیلی است (نیک منش و کاظمی، ۱۳۸۷).

همانطور که پیش از این نیز بیان شد، تفاوت زیادی میان افراد در زمینه اسناددهی وجود دارد، تفاوت میان اسناددهی دانش آموزان موفق و ناموفق، دختران و پسران، گروههای فرهنگی و قومی و طبقات اجتماعی مختلف و ... از جمله این تفاوتهاست. مک کلند^۱ (۱۹۶۱) عنوان می کند کودکان طبقات پایین اجتماعی دارای انگیزه پیشرفت پایینی هستند. بر این اساس می توان این گونه فرض کرد که الگوی اسناددهی کودکان طبقات پایین اجتماع همانند افراد با انگیزه پیشرفت پایین می باشند و همچنین الگوی اسنادی کودکان طبقات بالای اجتماع با افراد دارای انگیزه پیشرفت بالا مشابه می باشد (راویو و همکاران^۲، ۱۹۸۰ . به نقل از عسگری، ۱۳۷۷).

مطالعات متعدد نشان داده است که انگیزه پیشرفت قویا تحت تأثیر آثار اجتماعی است. همسالان، معلمان، والدین و ... عواملی هستند که می توانند در جهت گیری اتی دانش آموزان اثر بگذارند. در واقع، مربیان و پرورشکاران باید با توجه به اطلاعات خود در این زمینه به کار آموزشی خود اقدام کنند و همواره به آثار چنین عواملی در روند تحصیلی دانش آموزان واقف باشند (گنجی و رضانی، ۱۳۷۸). اولیای مدرسه با آموزش صحیح علت یابی رفتارها به دانش آموزان و فراهم نمودن زمینه برای کسب تجارب موفقیت آمیز کودکان و نوجوانان به منظور افزایش اعتماد به نفس آنان و نیل به سوی اسناددهی خوش بینانه می توانند در کمک به دانش آموزان ارزشمند و مفید واقع شوند. بنابراین، میزان توجه معلمان و مسئولین مدرسه به سبک های اسناددهی دانش آموزان می تواند در اهتمام آنها برای بهبود اسناددهی شاگردانشان مؤثر باشد.

با توجه به وضعیت خاص و مسائل و مشکلات آموزش و پرورش در راستای افزایش مشارکت مردمی و حضور مردم در صحنه های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، این مدارس با تصویب قانون تأسیس مدارس غیرانتفاعی در سال ۱۳۶۷ فعالیت خود را آغاز نمود. ضرورت تشکیل این مدارس علاوه بر جلب مشارکت

---

^۱ - Mccland

^۲ - Raviv

مردم در تأمین هزینه های تحصیل دانش آموزان، نیل به آموزش های بهتر و با کیفیت بالاتر می باشد و خانواده ها علی رغم محدودیت های درآمدی، به دلیل اهمیت زیادی که برای تحصیل فرزندان خود قائل هستند حاضر به صرفه جویی اقتصادی و ایجاد فرصت مناسب برای تحصیل فرزندانشان هستند (دفتر آموزش و پرورش، ۱۳۷۷). مدارس غیرانتفاعی به منظور بهبود نتایج کار خود و جلب رضایت اولیاء، دارای مزایای تربیتی و انگیزشی بیشتری هستند. بسیاری از خانواده ها به دنبال بهبود عملکرد و پیشرفت تحصیلی فرزندان خود، به فرستادن آنها به مدرسه های غیرانتفاعی اقدام می کنند. فرض بر این است که این مدرسه ها دارای مزیت های آموزشی هستند که مهمترین آنها توجه به همه ابعاد وجودی یادگیرنده، احترام به وی و به نظرها و پیشنهادهای والدین، کمتر بودن تراکم دانش آموزان و فعال تر بودن آنها در کلاسها می باشد (یمنی، ۱۳۷۵).

از آنجا که تجارب موفقیت آمیز می تواند در بهبود سبک اسناد دانش آموزان تأثیرگذار باشد لذا پیش بینی می شود، ساختار موجود در مدارس غیر انتفاعی در شکل گیری اسناد خوش بینانه و سازنده در میان دانش آموزان این مدارس موفق خواهد بود. از طرفی با توجه به اینکه دانش آموزانی که به مدارس غیرانتفاعی وارد می شوند از انگیزه بالاتری برخوردارند انتظار می رود در رفتارهای خود بهتر از دانش آموزان دولتی عمل نمایند. به همین جهت بررسی تفاوت های موجود میان دو گروه دانش آموزان حائز اهمیت می باشد.

راهکارهای بهبود اسناددهی دانش آموزان در حوزه های مختلف اعم از مدرسه، جامعه، خانواده و ابعاد شخصیتی خود فرد قابل بررسی می باشد. به منظور بررسی این راهکارها، شناخت وضعیت موجود در میان دانش آموزان امری ضروری است و از آنجا که در کشور ما تحقیقات اندکی در خصوص تفاوت های موجود میان دانش آموزان طبقات مختلف اجتماعی و اقتصادی و مدارس مختلف صورت گرفته است، پژوهش حاضر به منظور شناخت بهتر وضعیت موجود در جامعه به بررسی و شناخت تفاوت های موجود میان اسناددهی دانش اموزان مدارس دولتی و غیرانتفاعی و میزان توجه معلمان این مدارس به سبکهای اسناد دهی در میان شاگردانشان پرداخته است.

ضرورت و اهمیت پژوهش

امروزه نظام تعلیم و تربیت هر جامعه ای زیربنای توسعه اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی آن به شمار می رود. بررسی عوامل پیشرفت جوامع توسعه یافته نشان می دهد که همه این کشورها از آموزش و پرورش توانمند، مؤثر و کارآمد برخوردار هستند.

برای اینکه هر کشوری بتواند از آموزش و پرورش توانمندی برخوردار باشد، می بایست به عوامل مختلفی توجه نماید. کار آموزش و پرورش بر روی افرادی است که در سنین یادگیری قرار دارند و هر نوع آموزش مستقیم و غیرمستقیم بر روی آنها تأثیر ماندگار داشته و یادگیری پایدار ایجاد می نماید. به همین جهت ضروری است تمامی عواملی که بر یادگیری افراد تأثیرگذار است، شناسایی گردد. در پرورش ویژگیهای دانش آموزان، عوامل متعدد آموزشی، فردی، خانوادگی و اجتماعی مؤثر هستند. در میان عوامل آموزشی می توان از معلم، عوامل فیزیکی و روانی مدرسه، نوآوریهای آموزشی، روش تدریس، محتوای آموزشی، اهداف آموزشی و ... نام برد و در میان عوامل خانوادگی سطح تحصیلی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی خانواده و میزان توجه آنها به تحصیل فرزندان مورد توجه می باشد. از میان عوامل متعدد فردی آنچه که امروزه نقش اساسی در تعلیم و تربیت به عهده دارد، عامل انگیزه است. انگیزه در واقع آموختن خودآموختنی است. آنچه که علت اصلی پیشرفت افراد مختلف در عرصه های گوناگون شناخته شده است، انگیزه آنها جهت پیشرفت و کسب موفقیت می باشد. در مباحث مربوط به انگیزه، موضوع اسنادها بحثی است که توجه بسیاری از دانشمندان و صاحب نظران علم روانشناسی را به خود جلب نموده است. اسناد در واقع تبیین و علت یابی تجارب موفقیت و شکست در افراد است (کدیور، ۱۳۷۹).

تبیین موفقیت و شکست در دانش آموزان مختلف، متفاوت است. وقتی دانش آموزان موفق می شوند، ممکن است بر این باور باشند که باهوشند (اسناد پایدار درونی) و موفقیت خود را به شانس یا سادگی تکلیف یا حتی سخت کوشی نسبت نمی دهند؛ زیرا تلاش زیاد از احتمال کم موفقیت آنها در آینده خبر می دهد. در مقابل دانش آموزانی که شکست می خورند، تمایل دارند که شکست خود را به بدشانسی (اسناد بیرونی ناپایدار) نسبت دهند تا احتمال موفقیت در آینده را برای خود حفظ کنند. ممکن است دانش آموزی به اسناد پایدار ولی بیرونی متوسل شود، یعنی فرد به این نتیجه برسد که درس خیلی مشکل است یا

عوامل ثابت دیگر را مؤثر بداند؛ (یعنی استفاده از یک اسناد بیرونی به جای استفاده از اسناد پایدار درونی) تا به این ترتیب در عزت نفس او خدشه ای وارد نشود. حتی ممکن است فرد سطح تلاش خود را پایین بیاورد تا بتواند بگوید که اگر بخواهد، می تواند موفق شود (کدیور، ۱۳۷۹).

تبیین های افراد و به عبارت دیگر اسناددهی آنها با عوامل مختلفی نظیر جنسیت (دوئک و استراوس^۱، ۱۹۸۰)، طبقه اجتماعی (فلابو^۲، ۱۹۷۵)، محیط آموزشی (عسگری، ۱۳۷۷) و ... همبسته باشد و همچنین، ظهور برخی علایم روانی نظیر اضطراب و افسردگی (کلیور و دیگران^۳، ۱۹۹۲)، عملکرد تحصیلی (مایر و سلیگمن، ۱۹۹۳، به نقل از امانی، ۱۳۸۴) و ... با سبک اسناد مورد استفاده افراد رابطه دارد.

به نظر می رسد طبقات اجتماعی گوناگون دارای الگوهای پرورشی متفاوتی هستند. بر همین اساس افراد طبقات اجتماعی متفاوت دارای ادراکات متفاوتی نیز، از منبع کنترل می باشند. بدین معنا که افراد طبقات اجتماعی بالاتر نسبت به افراد طبقات اجتماعی پایین تر اجتماعی، از منبع کنترل درونی تر برخوردارند (باتل و راتر^۴، ۱۹۶۳. به نقل از شیخ الاسلامی، ۱۳۷۷)

بارتال ضمن تأکید بر تأثیرگذاری طبقه اجتماعی افراد بر سایر ویژگیهای شخصیتی آنها، به تأثیر بلا فصل این متغیر بر پیشرفت تحصیلی اشاره داشته و اذعان می نماید که با توجه به آنکه پیشرفت تحصیلی نیز، با طبقه اجتماعی در ارتباط می باشد (کورنلیوس و کوکبرن، ۱۹۷۸. به نقل از شیخ الاسلامی، ۱۳۷۷)، شاید بتوان ادعا نمود که رابطه منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی یک رابطه کاذب است بدین معنا که در حقیقت ارتباط میان منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی در نتیجه رابطه مشترک آنها با طبقه اجتماعی می باشد (بارتال و همکاران^۵، ۱۹۸۰).

از جمله تحقیقات دیگر در زمینه سبک اسناد نشان داده است، افرادی که دارای سبک اسناد خوش بینانه (اسناد موفقیت به علل بیرونی، پایدار و کلی و اسناد شکست به علل بیرونی، ناپایدار و خاص) هستند، احساس می کنند که بر جنبه های مختلف زندگی خود کنترل دارند، از سلامت هیجانی بالاتری برخوردارند،

---

¹ - Dweck & Strauss

² - Flabo

³ - Kliewer & Others

⁴ - Battle .E & Rotter . J.B

⁵ - Bar-Tal & Others

دستگاه ایمنی قوی تری دارند، عملکرد شغلی و تحصیلی بهتری دارند، در مقابل افرادی که دارای سبک اسناد بدبینانه (اسناد موفقیت به علل ناپایدار، بیرونی و خاص و اسناد شکست به علل پایدار، درونی و کلی) هستند، عزت نفس کمتری دارند، برای شکست هایشان خود را سرزنش می کنند و از عملکرد شغلی و تحصیلی ضعیف تری برخوردارند (امانی، ۱۳۸۴).

به همین منظور توجه به اسناددهی دانش آموزان که در سنین حساسی به سر می برند، حائز اهمیت می باشد. در میان دانش آموزان گروههای سنی مختلف، دانش آموزان دوره ابتدایی که سالهای اولیه حضور در مدرسه را تجربه می نمایند و تجربه جدیدی از باورها و انتظارات را در این محیط آغاز می کنند و از آنجا که اسناد و الگوی اسناددهی اکتسابی و قابل بازآموزی است و آموخته های قبلی نقش اساسی در آموخته های بعدی دارند و خارج از رفتارهای متغیر خردسالی است، از این رو بهترین دوره برای آموزش اسناددهی صحیح می تواند دوره ابتدایی باشد که سزاوار بیشترین توجه در این خصوص است.

از سویی دیگر در بحث اسناددهی دانش آموزان نمی توان از نقش بااهمیت معلمان غافل شد. در جامعه رو به ترقی امروز انتظار از معلمان به منظور هرچه بهتر انجام دادن رسالت تربیتی خود بالا رفته است. مسلماً وظیفه معلمان تنها انتقال دانش و معلومات درسی نیست. مواد درسی فقط وسیله ای برای کمک به کودک و نوجوان در شناخت خود و شکل گیری شخصیت آنهاست. هدف این نیست که چیزی را معلم به زور و تحت هر شرایطی به دانش آموزان بیاموزد، بلکه از او انتظار می رود زمینه و شرایط مطلوب را برای یادگیری فراهم آورد تا شاگردان خود به دنبال و در جستجوی یاد گرفتن باشند. از طرفی جامعه امروز به معلم اقتدارگر و سلطه جو نیازی ندارد، برعکس معلمی مورد احترام است که بتواند با شاگردان خود رابطه ای بر اساس تفاهم، اعتماد و قبول بدون قید و شرط آنان برقرار نماید و عشق به یادگیری و آرزوی تعالی و تحقق خود را در کنار آنان بارور سازد (بازرگان ۱۳۷۶). چنانچه معلمان یک مدرسه دلسوزانه و با بینش به تربیت دانش آموزان بپردازند، پوششی برای بسیاری از کاستی های مدرسه فراهم خواهند آورد. ایجاد تجارب موفق برای دانش آموزان، بازآموزی اسنادی، تقویت اعتماد به نفس و ... از جمله مواردی هستند که معلمان با تأثیرگذاری بر آنها می توانند در بهبود سبک اسناد مورد استفاده دانش آموزان مؤثر باشند. برای تأثیرگذاری بر سبک اسناد